

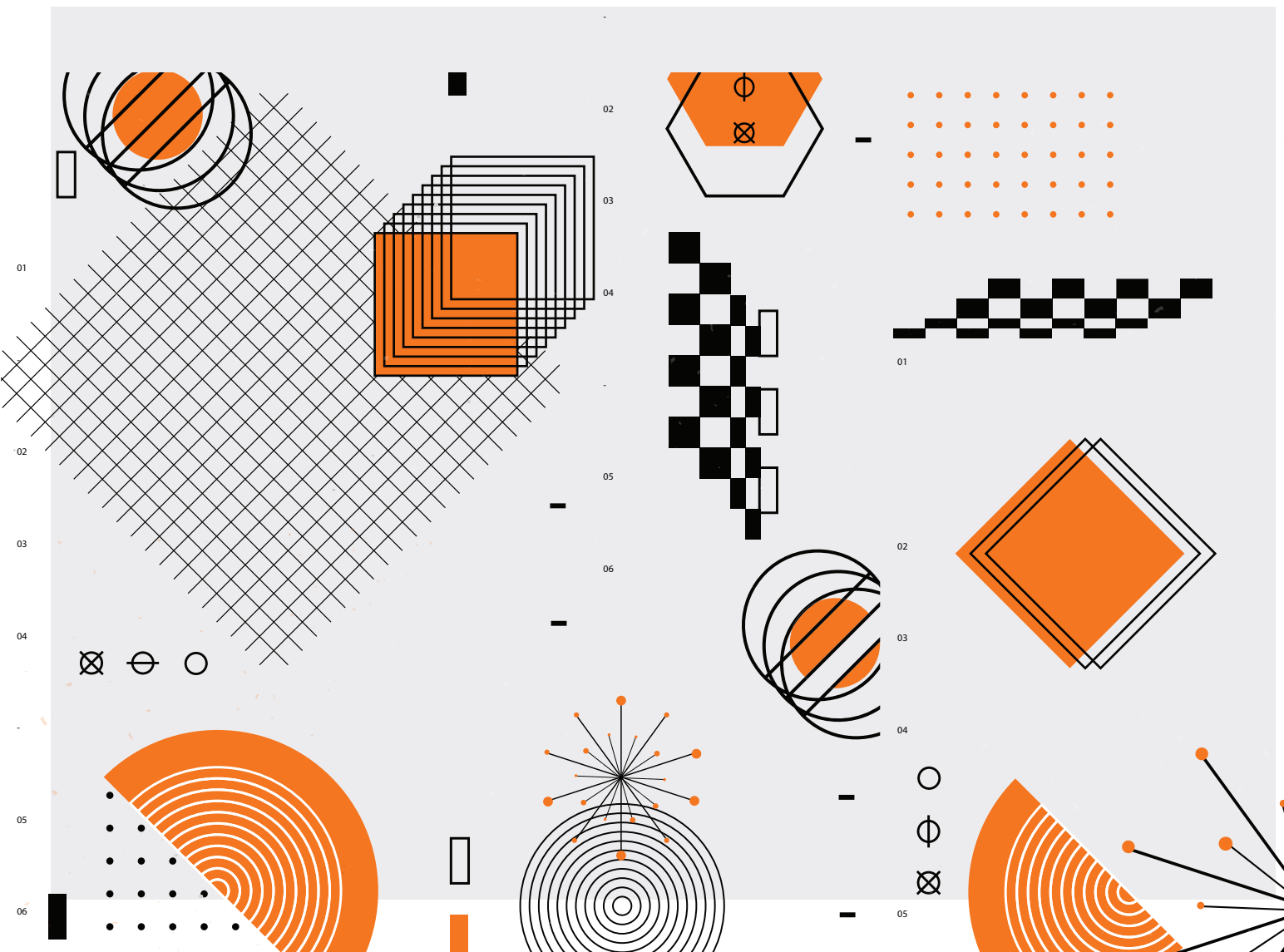

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ & ΚΟΡΟΝΟΪΟΣ

Γιάννης Κουρής,
Διδάκτορας Φιλοσοφίας του King's College London,
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΝΑ

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ, ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ & ΚΟΡΟΝΟΪΟΣ

Γιάννης Κουρής,
Διδάκτορας Φιλοσοφίας του King's College London,
Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΝΑ

Απρίλιος 2020

Ο Covid-19 εξαπλώνεται ραγδαία παγκοσμίως. Από πλευράς πολιτικής θεωρίας, παρουσιάζει ενδιαφέρον η ανάλυση των πολιτικών που εφαρμόζονται για να περιορίσουν τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες του ιού. Οι πολιτικές που προωθούν συντηρητικές κυβερνήσεις – όπως η Νέα Δημοκρατία στην Ελλάδα ή οι συντηρητικοί στο Ηνωμένο Βασίλειο – είναι ξένες προς την ιδεολογική ταυτότητά τους και τους φέρνουν σε αντίθεση με όσα μέχρι πρότινος υποστήριζαν. Για παράδειγμα, ο Μπόρις Τζόνσον ανέστειλε τις υπάρχουσες συμφωνίες με τις ιδιωτικές σιδηροδρομικές εταιρείες, κρατικοποιώντας –έστω προσωρινά– το δίκτυο αμαξοστοιχιών στη Μεγάλη Βρετανία. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες μεταφέρουν βιαστικά κονδύλια στα δημόσια συστήματα υγείας. Οι ίδιοι, ρητορικά τουλάχιστον, νομοθετούν για να αποτρέψουν τις απολύσεις και δεσμεύονται να καλύψουν μέρος των χαμένων εισοδημάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έθεσε σε αναστολή τους αυστηρούς δημοσιονομικούς κανόνες της, προσφέροντας πρωτόγνωρη δημοσιονομική ευελιξία. Προφανώς, δεν ενστερνίστηκαν όλοι οι Ευρωπαίοι πολιτικοί ηγέτες προσεγγίσεις κεϋνσιανής καταγωγής ή εκ νέου έλκονται από πρακτικές της σοσιαλδημοκρατίας προ της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης. Αντιθέτως, θεωρούν ότι αυτές οι πολιτικές συνιστούν τη μόνη *προσωρινή* λύση στο εξωγενές πρόβλημα του ιού.

Θα επιχειρηματολογήσω υπέρ της αντίθετης θέσης: αν οι κοινωνίες μας ήταν βασισμένες σε ένα δημοκρατικό σοσιαλιστικό μοντέλο διακυβέρνησης θα αντεπεξέρχονταν καλύτερα στην κρίση που βιώνουμε σήμερα. Οι κεϋνσιανές ή και «αριστερόστροφες» σε ορισμένες περιπτώσεις πολιτικές που σπεύδουν οι Ευρωπαίοι ηγέτες να υλοποιήσουν, μετά το ξέσπασμα της κρίσης COVID-19 και της αδυναμίας των υφιστάμενων εργαλείων πολιτικής να την αντιμετωπίσουν, θα ήταν προτιμότερο να είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Η ανθρωπότητα θα είναι σε καλύτερη θέση να αντιμετωπίσει μελλοντικές προκλήσεις εάν υιοθετήσει μια σειρά από αξίες και πρακτικές της σοσιαλιστικής, αριστερής και προοδευτικής παράδοσης.

Εύχομαι να υπάρξει ένα αίσιο τέλος σε αυτήν την κρίση με όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες. Το μόνο σίγουρο είναι ότι η πραγματικότητα θα είναι αρκετά διαφορετική στην εποχή μετά τον κορονοϊό.

Σύμφωνα με τον John Rawls (1971), ένας από τους ρόλους της πολιτικής φιλοσοφίας είναι να αναδεικνύει τα όρια του δυνατού. Με αυτή τη σύντομη θεωρητική ανάλυση θα προσπαθήσω να προβάλλω τα δομικά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού που αφήνουν την ανθρωπότητα ευάλωτη σε τέτοιου τύπου κρίσεις. Η αποδοχή του καπιταλισμού ως το ιδανικό μοντέλο οργάνωσης της κοινωνίας δεν μπορεί να βρίσκεται στο απυρόβλητο. Σε περίπτωση που το καπιταλιστικό μοντέλο δεν συνάδει με τις υπόλοιπες κοινωνικές μας αξίες οφείλουμε να το μεταρρυθμίσουμε ριζικά¹. Υπάρχει ανάγκη να υιοθετήσουμε ένα πιο δίκαιο και βιώσιμο μοντέλο πολιτικής οικονομίας που θα μας οπλίσει απέναντι στις προκλήσεις που θα αντιμετωπίσουμε στο μέλλον.

Καπιταλισμός και Κορονοϊός

Οι περισσότερες μελέτες πολιτικής φιλοσοφίας ασχολούνται με τους διαφορετικούς τύπους του καπιταλισμού και όχι με τον ορισμό του καπιταλιστικού μοντέλου. Οι αναφορές στις «ποικιλίες του καπιταλισμού» βασίζονται στο γεγονός ότι όλα τα καπιταλιστικά μοντέλα έχουν κάποια κοινά δομικά χαρακτηριστικά. Εδώ παραθέτω έναν ορισμό του καπιταλισμού με τρία διακριτά δομικά στοιχεία². Πρώτον, η ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής που είναι το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα των καπιταλιστικών κοινωνιών³. Στις καπιταλιστικές κοινωνίες τα μέσα παραγωγής ανήκουν κυρίως σε ιδιώτες (άτομα, εταιρείες και συνεταιρισμούς). Αυτοί οι ιδιώτες έχουν το δικαίωμα να αξιοποιήσουν τα μέσα παράγωγης για να ικανοποιήσουν το προσωπικό τους συμφέρον. Όπως σημειώνει ο John Christman (1994:5) «μια κυρίαρχη συνθήκη στις καπιταλιστικές κοινωνίες είναι ότι οι ιδιοκτήτες έχουν κατά κάποιον τρόπο απόλυτη κυριαρχία πάνω στην περιουσία τους».

¹ Ο Rawls ονομάζει αυτή τη διαδικασία «αναστοχαστική ισορροπία» (reflective equilibrium). Κάποιος βρίσκεται σε αναστοχαστική ισορροπία όταν όλες οι αξιακές του δεσμεύσεις και πεποιθήσεις βρίσκονται σε αρμονία.

² Υπάρχει κοινή αποδοχή αυτών των στοιχείων του καπιταλισμού στη βιβλιογραφία. Βλ. P. Bowles, (2007)· S. Bowles & Gintis, (2011)· Brennan, (2014)· Bryan (2020)· Christman, (1994)· Connolly, (2008)· Giddens, (1990)· Heilbroner, (1985)· και Schweickart, (2011).

³ Μπορούμε να ορίσουμε τα μέσα παραγωγής ως εκείνα τα περιουσιακά στοιχεία των οποίων η λειτουργία συνίσταται στην παραγωγή αγαθών ή υλικών προς ανταλλαγή και τα οποία έχουν την ικανότητα να παράγουν υπεραξία. Κοινά παραδείγματα είναι τα εργοστάσια, οι μετοχές και ο βιομηχανικός εξοπλισμός. Αντίθετα, αγαθά όπως τα βιβλία ή οι καρέκλες δεν θεωρούνται μέσα παράγωγης.

Δεύτερον, το καπιταλιστικό μοντέλο είναι βασισμένο στην ελεύθερη αγορά. Στις καπιταλιστικές κοινωνίες οι περισσότεροι πολίτες κάνουν τακτικές συναλλαγές μέσω αγορών για να προμηθευτούν ένα ευρύ φάσμα αγαθών και υπηρεσιών. Εντός του καπιταλισμού, οι αγορές διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στο συντονισμό της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας. Για παράδειγμα, η αγορά εργασίας οργανώνει την αγορά και την πώληση της εργατικής δύναμης και ορίζει τη σχέση μεταξύ αγοραστή (εργοδότη) και πωλητή (υπάλληλο) εργατικής δύναμης. Στις καπιταλιστικές κοινωνίες οι αγορές έχουν την τάση να επεκτείνονται, εμπορευματοποιώντας ολοένα και περισσότερες δραστηριότητες. Σε μερικές καπιταλιστικές κοινωνίες ακόμη και τα ανθρώπινα όργανα και το αίμα υπόκεινται σε εμπορευματοποίηση και ανταλλαγή μέσω αγορών (Satz, 2010· Walzer, 2008).

Τρίτον, η μεγιστοποίηση του κέρδους βρίσκεται στη βάση του καπιταλιστικού συστήματος. Εδώ δεν αναφέρομαι σε μια ατομική επιθυμία για επικερδή δραστηριότητα αλλά στο *δομικό χαρακτηριστικό* των καπιταλιστικών αγορών και κοινωνιών. Η μεγιστοποίηση του κέρδους καλλιεργείται ενεργά και είναι το θεμέλιο του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής (Polanyi, 2001:45-6). Όπως γράφει και ο Keynes (1926) «η εξάρτηση από μια έλξη προς το κέρδος και η αγάπη για το χρήμα φαίνεται να είναι η κύρια κινητήρια δύναμη της οικονομίας και το βασικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού».

Όλες οι καπιταλιστικές κοινωνίες έχουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Ανάλογα με το πόσο έντονα είναι αυτά τα χαρακτηριστικά μπορούμε να εντοπίσουμε τις διαφορετικές «ποικιλίες του καπιταλισμού». Για παράδειγμα, στο νεοφιλελεύθερο καπιταλιστικό μοντέλο η παροχή της πλειονότητας αγαθών είναι ιδιωτική (π.χ. ηλεκτρικό, νερό κλπ.). Ενώ στον «καπιταλισμό του κράτους πρόνοιας» βασικά αγαθά όπως η υγεία και η παιδεία είναι δημόσια. Αυτά τα δομικά χαρακτηριστικά αφήνουν τις καπιταλιστικές κοινωνίες εκτεθειμένες σε κρίσεις που απαιτούν συλλογική δράση και αλληλεγγύη για την επίλυσή τους.

⁴ Δεν θα επικεντρωθώ στο γεγονός ότι η κρίση του ιού αναπαράγει τις υπάρχουσες ανισότητες των καπιταλιστικών κοινωνιών. Είναι εμφανές ότι και αυτή η κρίση επηρεάζει ασύμμετρα διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Οι μεσαίες και υψηλές τάξεις μπορούν να δουλεύουν από το σπίτι και να έχουν πρόσβαση σε βασικά αγαθά σε αντίθεση με την εργατική τάξη, τους πρόσφυγες και τους άστεγους.

Αρχικά, η ιδιωτική ιδιοκτησία των μέσων παράγωγης σε συνδυασμό με το μηχανισμό της αγοράς καθιστά την καπιταλιστική οικονομία δυσκίνητη. Στις καπιταλιστικές κοινωνίες οι επιχειρήσεις έχουν διδαχθεί να παράγουν για να μεγιστοποιούν το κέρδος τους, προσαρμόζοντας την παράγωγή τους στα «σινιάλα» της αγοράς. Σε περιπτώσεις ανάγκης είναι δύσκολο να μετασχηματιστούν σε σύντομο χρονικό διάστημα και να προσαρμόσουν τις δραστηριότητες τους ώστε να προωθήσουν το κοινό καλό. Για παράδειγμα, η έρευνα για εμβόλια υπο-χρηματοδοτείται σε καιρούς καπιταλιστικής ευημερίας επειδή δεν είναι κερδοφόρα.

Εν συνεχεία, οι καπιταλιστικές κοινωνίες –ιδιαίτερα στις νεοφιλελεύθερες εκφάνσεις τους– έχουν ακολουθήσει πολιτικές λιτότητας που οδήγησαν σε περικοπές των κονδυλίων της δημόσιας υγείας. Τα δημόσια συστήματα υγείας ήταν έτσι ανοχύρωτα μπροστά σε αυτή την καταγιστική υγειονομική κρίση. Αυτό είναι δομικό χαρακτηριστικό των νεοφιλελεύθερων καπιταλιστικών κοινωνιών. Όταν χρειαστεί κρατική παρέμβαση για την αντιμετώπιση κοινωνικών κρίσεων, είναι δεδομένο ότι θα υπάρχει μια σχετική έλλειψη πόρων σε βασικές δημόσιες υπηρεσίες.

Το πιο προβληματικό στοιχείο των καπιταλιστικών κοινωνιών είναι ότι η μεγιστοποίηση του κέρδους είναι αδιαπραγμάτευτη προτεραιότητα. Οι κοινωνικές δομές έχουν γαλουχήσει τους πολίτες να επιζητούν το κέρδος και σε πολλές περιπτώσεις να προωθούν έναν ανταγωνισμό που εμποδίζει την ανάπτυξη κοινωνικής αλληλεγγύης. Περαιτέρω, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και funds στα καπιταλιστικά κράτη προσπαθούν να βγάλουν κέρδος από τις κρίσεις αντί να στηρίξουν τις κοινωνίες με ρευστότητα και άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα και μέτρα. Όταν υπάρχει η πρόβλεψη ότι τα κέρδη στην πραγματική οικονομία θα μειωθούν, οι αγορές πανικοβάλλονται δημιουργώντας επιπλέον έλλειψη κεφαλαίων και ρευστότητας. Τέλος, η πιθανότητα της μείωσης των κερδών θεμελιώνει και τη στάση των «αρνητών της πραγματικότητας», εν προκειμένων των «αρνητών του Covid-19», τουλάχιστον στα αρχικά στάδια εξάπλωσης του ιού, όπως ο Trump και ο Bolsonaro. Αυτοί οι ηγέτες προτιμούν να χαθούν οι πιο ευάλωτοι συνάνθρωποί μας αντί να δημιουργηθεί μια παγκόσμια και εθνική οικονομική κρίση.

Τα παραπάνω γνωρίσματα του καπιταλισμού αναχαίτισαν τη συλλογική αποτελεσματική δράση απέναντι στη κρίση του κορονοϊού. Ήταν αναμενόμενο οι εκκλήσεις για επίδειξη αλληλεγγύης και συλλογικότητας να πέσουν, ως ένα βαθμό, στο κενό. Εντός του καπιταλιστικού μοντέλου, οι πολίτες έχουν αφομοιώσει τον ατομικισμό και τη μεγιστοποίηση του κέρδους ως τις ύψιστες αρετές.

Σοσιαλιστικές αξίες και Κρίσεις

Ένα δημοκρατικό σοσιαλιστικό μοντέλο –ή κάποια μορφή οργάνωσης που θα πλησιάζει σε αυτό– θα ήταν πιο κατάλληλο για την προώθηση του κοινού καλού της παγκόσμιας κοινότητας. Ο σοσιαλισμός μπορεί να οριστεί σε αντιπαράθεση με τον καπιταλισμό. Εντός του σοσιαλισμού η πλειονότητα των μέσων παραγωγής ανήκουν στο λαό συλλογικά (G.A. Cohen, 1978· Vrousalis, 2013). Η ακριβής μορφή της συλλογικής ιδιοκτησίας διαφέρει ανάλογα με την έκφανση του μοντέλου αλλά η βασική αρχή είναι ότι η παραγωγή στοχεύει στην κάλυψη των συλλογικών αναγκών της κοινωνίας⁵.

Η σχέση της Αριστεράς με τις αγορές ήταν ανέκαθεν ιδιάζουσα. Πρώιμες εκδοχές του σοσιαλιστικού μοντέλου βασίζονταν στην κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία. Το κράτος παρήγαγε ένα ενδεδειγμένο σχέδιο παραγωγής και κατανάλωσης. Κάποιοι φιλόσοφοι πιστεύουν ότι η αγορά ως μηχανισμός συντονισμού της παραγωγής είναι εν γένει προβληματική και οδηγεί υποχρεωτικά στην εκμετάλλευση της εργατικής τάξης (Roberts, 2016). Άλλοι θεωρούν ότι η δημόσια ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής μπορεί να συνδυαστεί με τη ελεύθερη αγορά δημιουργώντας ένα «σοσιαλισμό της αγοράς» (market socialism).⁶

Υπάρχει ευρεία συναίνεση στη βιβλιογραφία ότι ο σοσιαλισμός απαιτεί και την καλλιέργεια ενός συγκεκριμένου ήθους (G.A. Cohen, 1991· Roemer, 2017· Gourevitch, 2015). Για παράδειγμα, ο G.A. Cohen (1991) υποστηρίζει ότι οι θεσμικές

⁵ Για παράδειγμα, στον κρατικό σοσιαλισμό τα μέσα παραγωγής περνούν στον έλεγχο του κράτους, ενώ στις πιο αποκεντρωμένες εκφάνσεις του περνούν στον έλεγχο των δημοκρατικά εκλεγμένων εργατικών συμβουλίων.

⁶ Για αυτή τη θέση βλ. Roemer (2017). Για την άποψη ότι ο market socialism είναι σχήμα οξύμωρο βλ. Vrousalis (2013).

δομές των σοσιαλιστικών κοινωνιών πρέπει να προωθούν ένα ήθος ισότητας.⁷ Το ήθος ισότητας θα υπαγορεύει ότι το συμφέρον του κάθε ατόμου είναι μια από τις πολλές ανταγωνιστικές αξίες που μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για δράση και δεν έχει προεξέχουσα θέση μεταξύ αυτών των αξιών. Παρομοίως, ο Roemer (2017:309) θεωρεί ότι η σοσιαλιστική παραγωγή πρέπει να συνοδεύεται από ένα ήθος αλληλεγγύης κατά το οποίο «όλα τα μέλη της κοινωνίας πιστεύουν ότι αντιμετωπίζουν ένα κοινό καθήκον, ότι βρίσκονται όλοι στην ίδια βάρκα».

Με αυτά τα δεδομένα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι ένα δημοκρατικό σοσιαλιστικό μοντέλο θα αντεπεξερχόταν καλύτερα σε αυτή την πανανθρώπινη υγειονομική κρίση. Εντός του σοσιαλισμού, η παραγωγή θα ήταν ήδη οργανωμένη έτσι ώστε να καλύπτει τις συλλογικές ανάγκες της κοινωνίας και να προωθεί το κοινό καλό της κοινότητας. Για παράδειγμα, η βιομηχανική παραγωγή θα μπορούσε να στραφεί πιο εύκολα στη παραγωγή φθηνού ιατρικού εξοπλισμού, όπως οι μάσκες και τα γάντια. Η έρευνα σε τομείς που ενίοτε δεν είναι κερδοφόροι (π.χ. εμβόλια) θα λάμβανε παραπάνω κονδύλια σε καιρούς ευημερίας, μιας και η μεγιστοποίηση του κέρδους δεν θα ήταν το πρωταρχικό κριτήριο της χρηματοδότησης. Επιπλέον, σε όλες τις εκφάνσεις του σοσιαλιστικού μοντέλου οι δημόσιες υπηρεσίες θα ήταν κατά κανόνα καλύτερα χρηματοδοτημένες και εξοπλισμένες.⁸

Οι σοσιαλιστικές θεσμικές δομές θα είχαν εμψύσει ένα ήθος ισότητας και αλληλεγγύης σε όλη την πολιτεία. Η συλλογική δράση απέναντι στην απειλή του Covid-19 θα ήταν πιο εύκολη. Δεν θα χρειαζόταν καταχρηστική επίκληση της «ατομικής ευθύνης», όταν η κανονικότητα θα κινητοποιούσε την κοινωνική αλληλεγγύη. Οι αγορές –ακόμα και αν υφίσταντο σαν μηχανισμός συντονισμού της οικονομικής δραστηριότητας– θα ήταν δομημένες διαφορετικά. Η ιδιοσυγκρασιακή κερδοσκοπία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων θα ήταν μειωμένη, εφόσον το κέρδος δεν θα ήταν ο απώτερος κοινωνικός σκοπός. Τα ίδια τα ιδρύματα, θα παρείχαν ρευστότητα και άλλα χρηματοοικονομικά προϊόντα για να προωθήσουν το ευρύτερο κοινωνικό όφελος.

Δεν ισχυρίζομαι ότι το σοσιαλιστικό μοντέλο πολιτικής οικονομίας αποτελεί πανάκεια. Ωστόσο, υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να θεωρήσουμε ότι ένα σοσιαλιστικό μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης είναι πιο κατάλληλο για την αντιμετώπιση κρίσεων που απαιτούν συλλογική δράση και αλληλεγγύη.

⁷ Αυτοί οι στοχαστές ακολουθούν το Μαρξ και το Ρουσσώ: θεωρούν ότι οι θεσμικές δομές μπορούν να αλλάξουν το χαρακτήρα των πολιτών. Αυτές οι θεωρίες υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη φύση -αν εξαιρεθούν κάποια βασικά χαρακτηριστικά όπως το ένστικτο αυτοσυντήρησης- είναι εύπλαστη.

⁸ Ακόμα και σε πιο «ήπιες» εκφάνσεις του μοντέλου, όπως η σοσιαλδημοκρατία, η δέσμευση για δωρεάν παροχή βασικών αγαθών παραμένει ακέραια.

Αντί Επιλόγου

Η μεγαλύτερη μελλοντική πρόκληση για την ανθρωπότητα είναι η κλιματική αλλαγή. Η κλιματική αλλαγή έχει συγγενή γνωρίσματα με τη κρίση του Covid-19. Για την αντιμετώπιση και των δύο φαινομένων απαιτείται συλλογικό ήθος και αντίστοιχη δράση, βιώσιμη παραγωγή και συλλογικοί μηχανισμοί προστασίας και ασφάλειας, κοινωνική εγρήγορση και αλληλεγγύη. Αν ένα πράγμα μας έμαθε ή καλύτερα, μας μαθαίνει ακόμη, η κρίση του Covid-19 είναι ότι οι γοργές συντονισμένες και αλληλέγγυες αντιδράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο είναι δύσκολο να επέλθουν στην περίπτωση έκτακτης ανάγκης υπό αυτές τις συνθήκες εξέλιξης της παγκοσμιοποίησης. Στη σύγχρονη εποχή υπάρχει η τάση να μην στεκόμαστε αναστοχαστικά και κριτικά ως προς το καπιταλιστικό μοντέλο παραγωγής, ακόμα και αν απειλείται η βιωσιμότητα του πλανήτη. Η κρίση του Covid-19 αναδεικνύει με απτό τρόπο την ανάγκη να αναθεωρήσουμε άμεσα αυτή την αδιαπραγμάτευτη δέσμευση στον καπιταλισμό.

Βιβλιογραφία

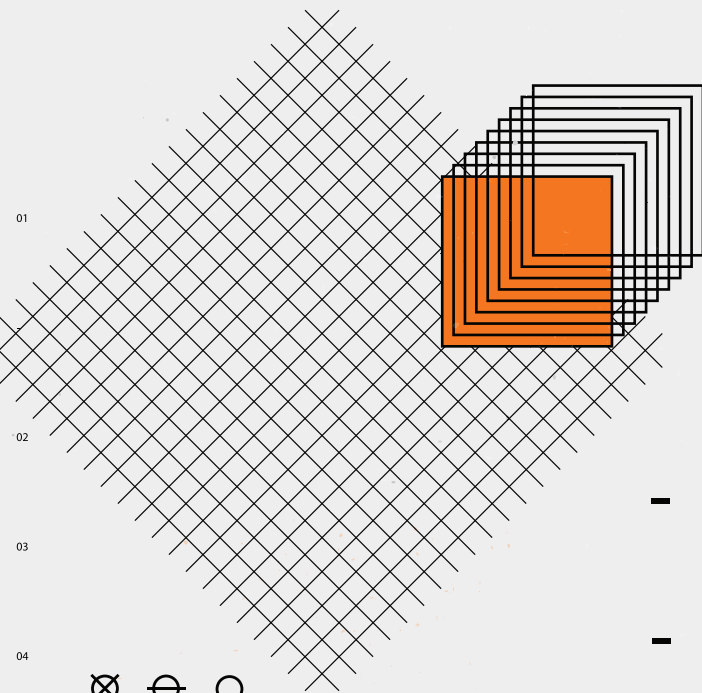
- Bowles, P. (2007). *Capitalism*. London: Pearson Longman.
- Bowles, S., & Gintis, H. (1992). Power and Wealth in a Competitive Capitalist Economy. *Philosophy & Public Affairs*, 21(4), 324-353.
- Brennan, J. F. (2014). *Why Not Capitalism?* New York: Routledge.
- Bryan, A. (2020). *The Economic Implications of Republican Political Thought*. PhD Dissertation. King's College London.
- Christman, J. (1994). *The Myth of Property: Toward an Egalitarian Theory of Ownership*. Oxford: Oxford University Press.
- Cohen, G. A. (1991). Incentives, Inequality, and Community. In *The Tanner Lectures on Human Values* (Vol. xiii, pp. 261-329). Salt Lake City: University of Utah Press.
- Cohen GA (1978). *Karl Marx's Theory of History: A Defence*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Connolly, W. E. (2008). *Capitalism and Christianity, American style*. London: Duke University Press.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- Gourevitch, A. (2015). *From Slavery to the Cooperative Commonwealth: Labor and Republican Liberty in the Nineteenth Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heilbroner, R. L. (1985). *The Nature and Logic of Capitalism*. London: Norton.
- Keynes, J. M. (2010). The End of Laissez-Faire. In J. M. Keynes (Ed.), *Essays in Persuasion* (pp. 272-294). London: Palgrave Macmillan.
- Polanyi, K. (2001). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time*. Boston: Beacon Press.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Roemer, J. E. (2017). Socialism Revised. *Philosophy and Public Affairs*, 45(3), 261-315.
- Satz, D. (2010). *Why Some Things Should Not Be For Sale: The Moral Limits of Markets*. Oxford: Oxford University Press.
- Schweickart, D. (2011). *After Capitalism*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Vrousalis N (2013). Exploitation, vulnerability and social domination. *Philosophy and Public Affairs*, 41, 131-157.
- Walzer, M. (2007). *Spheres of Justice: a Defense of Pluralism and Equality*. Oxford: Basil Blackwell.

ENA
Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ENA Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

01

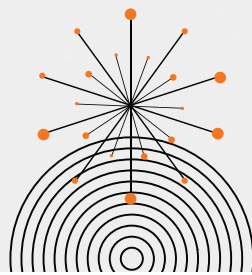
02

03

04

05

06

05

